

УДК 37.018.5

Підлипська С. Д.

ДИТЯЧІ ЛІТНІ ШКОЛИ РОЗВИТКУ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

У статті проаналізовано питання роботи дитячих літніх шкіл розвитку, їх навчально-освітній потенціал та перспективний вектор розвитку як середовища для успішної соціалізації вихованців шляхом тісної взаємодії соціального педагога з дітьми.

Ключові слова: літня школа розвитку, всебічний розвиток, форма діяльності, інновації, терапевтичне середовище.

Постановка проблеми. Прискорений розвиток, який відбувається в усіх сферах життєдіяльності сучасної людини, обумовлений глобалізаційними та євроінтеграційними процесами, залишає своєрідний відбиток у свідомості дітей та молоді, безперервно змінюючи систему їх цінностей і пріоритетів. За таких умов постає проблема виховання творчої особистості, здатної до саморозвитку і самопомоги, спроможної використовувати свої ресурси, реалізувати свій потенціал, формувати чітку власну позицію щодо негативного впливу середовища на особистість, бути відповідальною за власний вибір. У таких умовах важливим стає пошук нових форм роботи з дітьми та молоддю, які допоможуть новому поколінню успішно соціалізуватися в суспільстві. Саме цей соціальний пріоритет є концептуальною основою організації процесу розвитку, навчання і виховання особистості, формування її соціальної активності в умовах літніх шкіл розвитку як інноваційної форми соціально-педагогічної діяльності, де проводиться цілеспрямована робота в сфері виховання підростаючого покоління на принципах гуманізму, толерантності, поваги та неупередженого ставлення до оточуючих, доброзичливості та милосердя до тих, хто потребує допомоги, які в силу різних обставин опинилися у складній життєвій ситуації (пережили насильство, психологічні стреси, втрату близької людини тощо). Адже саме соціальній педагог покликаний професійно надавати допомогу дітям у процесі їх соціалізації.

Метою статті є дослідження питання діяльності дитячих літніх шкіл розвитку їх навчально-освітнього потенціалу в контексті взаємодії соціального педагога з дітьми.

Результати теоретичного дослідження. Літні школи розвитку це різновид літнього оздоровчого табору, в якому поєднуються літній відпочинок дітей і активні заняття у тій чи іншій галузі науки. З початку свого утворення їх почали проводити студенти та аспіранти вишів, вчені-ентузіасти, оскільки вони були покликані в тій чи іншій мірі моделювати наукове співтовариство і залучати обдарованих школярів до дослідницької роботи. Попередниками перших літніх шкіл розвитку для дітей можна вважати літні школи, що з'явилися в 60-ті рр. ХХ ст. у Радянському Союзі, приблизно збігшись за часом з появою перших спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів. Першою літньою школою вважається фізико-математична школа, що була проведена у 1962 р. під керівництвом О. А. Ляпунова у Новосибірському Академістечку. Починаючи з 1964 р. до організації цієї школи активно залучалися студенти. У 1965 р. в одному з провідних піонерських таборів країни, "Орлятка", відбулася перша літня "профільна" зміна для школярів, які цікавляться фізикою та математикою. Ідея була підхоплена і схвалена партійно-комсомольським керівництвом, у результаті чого в багатьох літніх оздоровчих таборах стали з'являтися навчально-наукові зміни. У 70-х роках з'явилося ще кілька літніх шкіл, які почали працювати щорічно: школа "Зубрьонок" в Білорусі (з 1970 р.), школи "Інтеграл" в Волгограді і "Орбіталь" в Казані (з 1972 р.), літня школа у м. Красноярськ (з 1976 р.), річний фізико-математичний табір у м. Омську (з 1978 р.). В основному літні школи в ті роки мали фізико-математичну спрямованість. У 80-ті роки з'являються школи хімічного та біологічного профілів, а також багатпрофільні школи, у яких діє кілька відділень, від двох-трьох до півтора десятка [1]. Розквіт літніх шкіл припадає на пострадянський період.

Більшість літніх шкіл дійсно проходить під час літніх канікул, хоча бувають також зимові, весняні школи, що проводяться схожим чином. Часто літні школи проводяться вишами, школами, освітніми центрами. Зміни тривають від тижня до місяця. Проходять такі школи, як правило, на базі санаторію або бази відпочинку, хоча бувають і польові школи, де учасники живуть у наметовому таборі. Літні школи – некомерційні освітні проекти, існують на батьківські внески, іноді частково або повністю фінансуються регіональними органами освіти або місцевою владою.

Відбір учасників конкурсний, як правило, діє той чи інший механізм спадкоємності, школяр, який успішно брав участь у роботі школи, запрошується на наступний рік без співбесід. Серед викладачів переважно молоді вчені, студенти та аспіранти ВНЗ, шкільні вчителі-ентузіасти. За рахунок багаторазової участі школярів і викладачів, у традиційних літніх школах формується своєрідне середовище, що складає колектив друзів-одномудців. Навчальна програма більшості літніх шкіл припускає обов'язкові заняття з профільних предметів і широкий спектр необов'язкових,

факультативних занять, олімпіад, лекцій, семінарів, студій. За обов'язковим курсом учасники зазвичай повинні здавати заліки або виконувати дослідницькі завдання.

Велика роль відводиться неформальному спілкуванню школярів, студентів і викладачів як на наукові теми, так і на загальнолюдські. Окрім того, у літніх школах проводиться система роботи, що вимагає проведення спортивних занять, екскурсій, свят, занять творчої самодіяльності, що сприяє розвитку особистості вихованців. Все це обумовило уточнення назви таких шкіл, які все частіше почали називати літніми школами розвитку. До складу цих шкіл почали долучати різні категорії дітей, а не тільки обдаровану молодь.

Прикладом такої школи в Україні може бути Літня школа Харківського національного економічного університету "Мій майбутній професійний вибір" (2013 р.), що реалізує ідею безперервного навчання через: підвищення свідомості учнів та студентів при виборі майбутньої професії, розширення уявлень про професії; надання психолого-педагогічної допомоги у прийнятті рішення щодо професійного вибору; створення умов для готовності молоді до соціального, професійного і культурного самовизначення в цілому; початкове (для учнів) та поглиблене (для студентів) формування спеціалізовано-професійних компетентностей за напрямками підготовки економістів, менеджерів, фахівців з комп'ютерних наук, туризму та видавничо-поліграфічної справи; розвиток життєвих навичок в умовах інформаційного суспільства та ринкової економіки [2].

У 2015 р. Міністерством освіти і науки України було ініційовано великий загальнонаціональний проєкт літніх мовних таборів [3]. Мета проєкту – підвищити рівень володіння англійською мовою серед учнів усіх шкіл країни, зацікавити дітей, започаткувати моду на вивчення іноземних мов в Україні, привернути увагу суспільства до цієї теми. Пропонувалося трансформувати оздоровчі табори, у яких учні перебувають після закінчення навчального року, на літні школи вивчення англійської мови. Проведення дво- або тритижневої літньої школи передбачається на базі загальноосвітніх навчальних закладів протягом червня, де діти матимуть можливість спілкуватися іноземними мовами та застосовувати їх у різних формах діяльності (в ігрових та концертних програмах, театральних виставах тощо).

Разом з тим, ми відмічаємо, що літні школи розвитку мають значний виховний потенціал, оскільки вони можуть бути сприятливим середовищем для успішної реалізації взаємодії соціального педагога з дітьми в літній період та вирішувати завдання всебічного, гармонійного розвитку особистості шляхом збалансування 4 основних сфер життя: фізичної, емоційно-вольової, інтелектуальної, духовної. Стати місцем, де дитина здобуватиме новий досвід у ставленні до себе, інших та життя взагалі, з урахуванням показників емоційного, психологічного, поведінкового, фізичного, екологічного здоров'я. У контексті цього дослідження ми маємо досвід роботи літньої школи розвитку і відпочинку тренінгового центру "Барви життя" м. Ніжина Чернігівської області. Основним завданням діяльності цієї школи є створення виховного середовища на засадах партнерської взаємодії учасників, що базується на взаємоповазі, безоцінному прийнятті один одного з позиції "Ми+" "Ти+" "Я+", забезпечити простір для гармонійного та всебічного розвитку особистості шляхом збалансування 4 основних сфер життя (фізичної, емоційно-вольової, інтелектуальної, духовної), сприяти формуванню нового ставлення до власного здоров'я, як до цілісної системи, з урахуванням показників емоційного, психологічного, поведінкового, енергетичного, фізичного, імунного, екологічного здоров'я.

Так, розвиток фізичної сфери дитини, ми розглядаємо, як характеристику таких складових: фізична активність, здоровий спосіб життя, незалежність або відмова від шкідливих звичок. Розвиненість емоційно-вольової сфери – як розуміння власних емоцій та почуттів, вміння керувати своїми станами, що проявляється у спілкуванні, розвиток своїх позитивних здібностей, таких як тактовність, прийняття, впевненість у собі та власних можливостях, довіру, вміння знаходити спільну мову з іншими. Розвиток інтелектуальної сфери – як прояв рівня розвитку пам'яті, нестандартного мислення, уважності, винахідливості, вміння презентувати свої ідеї, вести партнерський діалог при відстоюванні власної думки. У сфері духовного розвитку – пріоритетними, на нашу думку, є показники рівня розвиненості естетичної свідомості та самосвідомості, вміння помічати та примножувати красу, добро та істину. Дитина, оволодівши такими здібностями, із задоволенням буде допомагати іншим, відчуватиме свою причетність до всіх подій та явищ у світі.

У зв'язку з цим до змісту соціально-педагогічної діяльності було включено: вивчення індивідуально-психологічних особливостей дітей та соціально-педагогічного впливу мікросередовища літньої школи розвитку на вихованців; інтеграція дітей, які мають функціональні обмеження чи проблеми зі здоров'ям у середовище літньої школи розвитку (учасниками були діти з вадами слуху, мови); виявлення дезадаптованих дітей, встановлення причин дезадаптації. Важливим завданням діяльності літньої школи розвитку і відпочинку є надання учасникам необхідної допомоги (серед учасників були діти і з благополучних сімей, і діти-напівсироти, діти, батьки яких є алкоголезалежними, діти, батьки яких перебували в процесі розірвання стосунків і розлучення). Протягом всього часу роботи проводились тренінгові заходи, спрямовані на корекцію стосунків і способів соціальної дії, на підтримку в творчому розвитку особистості дитини та групи, що сприяли оволодінню підлітками новим досвідом, допомагали в розблокуванні позитивних емоцій, створенні ситуації успіху, зміни уявлень вихованця про своє "Я", підтримці ініціатив окремого учня чи групи, створенні умов для позитивної самореалізації.

Реалізація даних завдань відбувалась завдяки підбору методів роботи, а саме: використання методу формування свідомості (переконавання, навіювання, приклад), методу організації діяльності (тренування, створення виховних ситуацій), методу стимулювання діяльності (гра, змагання, ланцюгові тренінги, заохочення, схвалення, створення ситуації успіху), методу самовиховання (самоаналіз, саморефлексія). Важливою складовою якісного функціонування літньої школи розвитку є професійний підбір педагогів і тренерів та систематична співпраця з батьками, діти яких є учасниками даного проекту. Тренери і соціальні педагоги школи, як правило, є фахівцями у сфері соціальної педагогіки і дипломованими спеціалістами в галузі позитивної психотерапії. Колектив має гендерний баланс. Важливою умовою при формуванні колективу фахівців, є наявність не тільки високих професійних навичок претендента, а і його стремління до саморозвитку, проходження ним власного досвіду в області психологічного консультування, відвідування тренінгів з метою зміцнення емоційне здоров'я та вміння підтримувати партнерську стратегію спілкування щодо дітей і дорослих. Це сприяє формуванню здорового клімату школи. Такі фахівці одночасно стають гарним взірцем для наслідування і справедливо здобувають повагу учасників.

Взаємодія з батьками починається з організації первинної зустрічі перед початком зміни в літній школі, де батьки мають заповнити анкету. Далі для батьків тренери літньої школи організують тренінг, метою якого є виявлення батьківських очікувань стосовно діяльності літньої школи та актуальних зон розвитку дітей, які потребують особливої уваги та корекції. Це полегшує як подальшу співпрацю, так і надає батькам відчуття причетності до всього, що відбувається в період функціонування літньої школи. При зверненні батькам надається індивідуальна соціально-педагогічна консультація у вирішенні питань покращення стосунків в сім'ї.

Усі ці чинники являються запорукою створення терапевтичного середовища, що сприяє вирішенню питання розвитку гармонійної особистості та її позитивної соціалізації в суспільстві.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналізуючи питання роботи дитячих літніх шкіл розвитку, доцільно зауважити, що такі форми роботи мають не тільки значний навчально-освітній потенціал, сприяють дослідженню питання формування соціальної компетентності молодших підлітків, а і є перспективним вектором особистісного розвитку вихованців як середовище для їх успішної соціалізації шляхом взаємодії соціального педагога з дітьми.

Використані джерела

1. Загорський В. С. Ничего обязательного / В. С. Загорський // Учительська газета. – 2005. – №26. – 28 с.
2. Положення "Про Літню школу Харківського національного економічного університету "Мій майбутній професійний вибір" / [за ред. Пономаренко В. С., Полякова Г. А., Зима О. Г., Білоколенко Г. В.]. – Х. : вид. ХНЕУ, 2013.
3. <http://www.lse.ac.uk/collection/summerschool/>
4. Пезешкіан Н. Психотерапія повсякденної життя / Н. Пезешкіан. – М. : Вид-во "Медицина", 1995. – 336 с.

Pidlypska S. D.

CHILDREN'S SUMMER DEVELOPMENT SCHOOLS AS AN INNOVATIVE FORM OF SOCIAL TEACHERS' WORK

In the article the problem of functioning of children's summer development schools, their educational potential and future perspectives for creating a successful environment for children's socializing through their close interaction with social teacher are analysed.

The author analyses the problem of organization of these schools and the conditions which preceded their establishing. The work of predecessors of the first summer schools which were meant to model a scientific society and to involve gifted schoolchildren in research work is described. Summer development schools are regarded as a kind of summer rest camps which combines children's summer rest and active lessons. The author describes experience of the summer rest and development school at the training centre "Barvy zhyttia", Nizhyn, Chernigiv region. The aim of this school is to create an educational environment based on partnership of members on the ground of mutual respect, non-judgmental acceptance and 'I'm OK, you're OK' position in order to provide a harmonious and all-round development of a personality by balancing four main spheres of life: physical, emotional-volitional, intellectual and spiritual ones and to encourage building up a new concept of one's own health as a whole system.

Key words: *summer development school, all-round development, form of work, innovations, therapeutic environment.*

Стаття надійшла до редакції 25.11.2015 р.